

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

Республиканский бурятский национальный лицей интернат №1

ГБОУ "РБНЛИ № 1"

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО
учителей начальных
классов

Цыренжапова Б.П.

Приказ №1 от «30» 08
2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора
по УВР

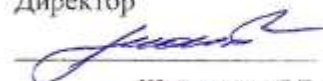

Цыбикова Д.Д.

Приказ №1 от «30» 08 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Шойжонов Б.Б.

Приказ №1 от «30» 08 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
«Развитие речи на бурятском языке»
(внеурочная деятельность)

для начального общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Бадмаева С.М.,
учитель начальных классов

Улан-Удэ 2023

Буряад хэлээр класшаа гадуур хүдэлмэри

Хэлэлгэ хүгжөөлгэ хадаа үхибүүдэй үгэ хэлые баяжуулха, тэдэнэй ухаан бодолые хүгжөөхэ, элдэб юумэнүүд, хүн зоной ажабайдал, байгаалиин үзэгдэл тухай ойлгосо, мэдэсыень үргэдхэхэ, эли тодо болгожо үгэхэ гэхэн зорилготой хая юм.

Хэлэн болбол арадай хүгжэлтын нэгэ хуби болоно. Түрэл хэлээ шудалжа, эрдэм мэдэсээ үргэдхэхын тула нурагшад ямар шалтагаанаар хэлээ мэдэхэб, хэлэнэй удха ямар байхаб гэжэ тодорхой мэдэрэлдэ абтаха ёготой. Харин зүбөөр хэлэжэ нурахын тулада үхибүүд юун тухай хэлэхээ, ямар үгэнүүдые хэрэглэн, хөөрэлдөө үнгэргэхэб гэжэ мэдэхэ шухала. Класшаа гадуур хүдэлмэриин гол шухала зорилго хадаа үхибүүдые хүмүүжүүлэн нургахадаа, элдэб даабаринуудай хүсөөр түргэн ухаан бодолые гүйлгэжэ, тэдэнэй бэлиг шадабариение улам найжаруулха хүсэл болоно. Тиимэһээ нургуулида ороһон үхибүүд бэлигээ, ухаан бодолоо, мэдэсээ, дүй дүршэлөө үргэдхэн, эрдэм ухаагаа шэнэ шатада гаргаха зэргэтэй. Хамагай түрүүндэ нурагшад нюдөөрөө хараһан, тойроод байһан юумэнүүдые зүбөөр нэрлэжэ, мэдүүлэлнүүдые зохёохо дүршэлтэй болохо. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөхын тула элдэб янзын зурагуудые, техникэскэ хэрэгсэлнүүдые хэрэглэхэ. Түрэлхи хэлээ шудалжа байһан нурагша тон бэлэн байгуулгатай аад, холбоотой рассказ бээ даагаад зохёожо шадах дадалтай болохо.

Холбоотой хэлэлгэ хүгжөөхын тула түбхын түрүүндэ мэдүүлэл зохёолгожо нургаха. Мэдүүлэл зохёолгын хүдэлмэри нягта гуримтайгаар ябуулагдаха ёготой. Мэдүүлэл дээрэ хэгдэхэ бүхы хүдэлмэринүүдые юрэнхыдэнь фразеологическа хүдэлмэри гэдэг. Энээнэй зорилгонь хадаа , нэгэдэхээр, мэдүүлэлнүүдые грамматическа зүбөөр зохёолгожо, хоёрдохёор, ханал бодолые эли тодоор хэлүүлжэ нургаха.

Хэлэлгэ хүгжөөлгын хэшээлнүүдтэ арадай аман болон буряад уран зохёолнууд үргэнөөр хэрэглэгдэхэ болоно. Уран зохёол хадаа үхибүүдэй зүрхэ сэдхэхэлые татадаг, тэдэниие зүб ябадалтай болгон, хайн найхан абари зантайгаар хүмүүжүүлдэг. Эхин классуудай нурагшадта удхаараа ороо бэшэ , ойлгосотой аад, тон һонирхолтой, уран гоё найруулгатай онтохонуудые, багахан шүлэгүүдые, зохёолнуудые, дуунуудые уншажа, дуулажа үгэхэдэ тэдэнэр ехэ анхаралтайгаар шагнадаг байхаһаа гадна шэнэ юумэн тухай ойлгожо абадаг. Мүн лэ хэшээлһээ гадуур ябуулагдадаг хүдэлмэри хэлэлгэ хүгжөөхэ ябадалда тон ехэ туһаламжа үзүүлдэг. Жэшэнь, нургуулиин библиотекэ, музейнүүд, театрнууд, класстаа болон үнгэргэгдэдэг хайндэрнүүд г.м.

Нэгэдэхи классай нурагшад «Хүхюун алфавидай» гуримаар уран найхан шүлэгүүдтэй танилсажа үгэ дээрэ хүдэлхэдөө, нэн түрүүн тэрэнэй олон арга боломжонуудтай танилсана: үгын удха хүнэй досоохи байдал тон найнаар харуулжа , оршон тойронхи байдалай хубилалтануудые хүсэд ойлгохо болоно. Оршон тойронхи байдалай, хүн зоной байгаалиин үзэгдэлнүүдые, амиатай хоорондох харилсаа холбоонууд, урда эртын байдал г.м. зүйлнүүд нургуулида хая ороһон хүүгэдэй нанал бодол хубилган, хүгжөөн нургалга боложо үгэхэ шадалтай дээрэхэ уншалан текстнүүд тэдэниие (хүгжөөлгын, нургалгын, хүмүүжүүлгын) алишье талаһаа хүгжөөн нургаха байна.

Шүлэглэмэл текстнүүд тон наринаар шэлэгдэн абтанхай. «Бусалһанһаа ама хүрэхэ, бууралһаа үгэ дуулаха» гэхэн арадайнгаа ёһо заншалаар хүүгэдтэ багахан шүлэгүүдэй тон гүнзэгы удхыень ойлгуулан дамжуулха ба уран гоёор сээжээр хэлүүлжэ нургаха багшын зорилго болоно. Шүлэгэй удхаар үгтэхэн асуудалнуудта үхибүүд ганса нэгэ харюу үгөөд дүүргэхэ бэшэ, харин олон ондоо нанамжануудаараа хубаалдажа, мүн бана багсаалан харюушье үгэжэ магадгүй. Тиихэдэ багша үхибүүн бүхэнэй нанамжа шагнаха, шүүмжэлхэ ёһотой. Нурагшадай словарь баяжуулан үргэдхэжэ, тэрэнэ хэлэлгэдэ хэрэглэжэ нураха . Хэшээл бүхэндэ темэдэ тааруулан һонирхолтой нааданууд эмхидхэгдэхэ.

Хоёрдох классай нурагшадые оршон тойрон байгаа юумэнүүдые, сагай улариные, байгаалиин үзэгдэлнүүдые, амиатай ажамидаралые анхаралтайгаар ажаглан шэнжэлүүлжэ нургаха. Хэшээлдэ хараһан зурагуудай удхые эли тодоор, зүбөөр найруулан хэлэхэ шадабаритай болгохо. «Буряд хэлэнэй сахим нураха бэшэгтэй» танилсажа, гэрэй ба зэрлиг амиатай, шубуудай нэрэнүүдые хадуун абаха зорилготойгоор хэшээл бүхэндэ наада эмхидхэхэ. Нурагшадай өөһэдөө һонирхон наадажа шадаха дадалтай болгохо.

Гурбадахи классай нурагшадтай эвристическэ метод хэрэглэн « Буряд хэлэнэй сахим нураха бэшэг» гүнзэгыгөөр шудалха зорилго болоно.

Аман хэлэлгэ урагшатайгаар хүгжөөхын тула багша урдаа иимэ зорилгонуудые табина:

1. Нурагшадай үгын баялигы үргэдхэхын тула хэшээл бүхэндэ шэнэ үгэнүүдые мэдүүлэл соо хэрэглэн харуулха, үгэ бүхэнэй удха харуулха, үгэ бүхэнэй удха ойлгуулха.
2. Багшын хөөрөжэ үгэхэдэ, анхаралтайгаар шагнаха, ойлгожо абаха тэрэн тухай өөрынгөө үгөөр хөөрөжэ шадаха аргатай дадалтай болохо.
3. Сээжэлдэхэн шүлэгүүдэйнгээ интонациие сахингаа уранаар уншалга. Уншалан мэдүүлэл, рассказ ба зурагта табигдалан асуудалнуудта харюу үгэжэ шадаха.

4. Хэшээл бүхэндэ арадай аман (онтохо, таабари, оньһон хошоо үгэнүүдые г.м.) болон буряад зохёолнуудһаа хэһэгүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ.
5. Ёонирхолтой мүрысөөн – наадануудые үнгэргэхэ.
6. Хэлэлгэ хүгжөөлгын хэшээл бүхэн үхибүүдые һургаһаһаа гадна хүмүүжүүлгын үүргэ дүүргэдэг. Илангаяа бишыхан үхибүүдые һайн һайхан сэдхэлтэйгээр, аха хүнүүдтэ хүндэтэйгөөр, Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, болбосоруулха гэшэ шухала зорилгонуудай нэгэн болоно.
7. Элдэб янзын зурагуудые, мультимедиа үргэнөөр хэрэглэхэ. Зураг сохи юумэнүүдые, байгаалиин гоё үзэгдэлые, хүниие тойроод байһан юумэнүүдые анхаралтайгаар хадуужа абаха дадал һурагшадта олгуулха тон шухала.
8. Һурагшадай зохёохы шадабари хүгжөөхэ, поэзиин минуткануудые үнгэргэхэ, жэнхэни уншалга шагнуулха, өөһэдтэнь багахан текст зохёолгохо, уран зохёолой үргэлжэл найруулуулха г.м.
9. Һурагша бүхэн өөрынгөө һанал бодолоо дүүрэн мэдүүлэлээр хэлэжэ шадаха дадалтай болохо.

Аман хэлэлгэ хүгжөөлгөөр шадабари:

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха;
- зүбөөр, ойлгосотойгоор, уранаар хөөрэхэ;
- мэдүүлэлнүүдые зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ;
- үгэнүүдтэ асуудал табиха;
- зурагаар гү, али үгтэхэн темээр багахан зураглаһан гү, домоглоһон гү текст зохёожо шадаха;
- сээжээр багахан зураглал зохёолго;
- хэлэлгэ соогоо хэлэхэн зорилгоороо олон янзын мэдүүлэлнүүдые зохёохо;
- хөөрэлдөөндэ хабаадаха шадабаритай байха;
- текст соо үгтэхэн хөөрэлдөөе рольнуудаар уншалга, наадажа харуулха;
- түрэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо;

- түрэл хэлээс найнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлхэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье хүнүүдые найнаар ойлгодог болохоб гэхэн мэдэрэлтэй болохо.

Аман хэлэлгэ хүгжөөлгэ «Амар сайн!» 3 класс

№	Класшаа гадуур үзэхэ программын гол хубинуудай нэрэ	Саг	Болзор	Хэлэлгэ хүгжөөлгын ажалай янзанууд
1	Амар сайн, хургуули	1	07.09	хурагшын уялаганууд (хургуули...)
2	Түрэл хэлэн – түрэхэн дайда	3	14.09 21.09 28.09	Эхэ нютаг тухайдаа (эвристическэ хөөрэлдөөн). Түрэлхи хэлэнхээ ондоо мүнхын аршаан үгыл
3	Үнэр баян гэр бүлэ	1	05.10	«Хүнэй үндэхэн газар дээгүүр»Электрон номой сахим тухай.
	«Угай бэшэг»	1	12.10	Буряд хэлэнэй сахим хураха бэшэг тухай
	«Хэниинь хэн бэ?»	1	19.10	Танилсая!
	Наадан хурая!	1	26.10	«Хэниинь хэн бэ?»
	Мэдэлгээ шалга!	1	09.11	«Хэниинь хэн бэ?»
4	Хүнэй бэсын хубинууд	5	16.11 23.11 30.11 07.12 14.12	Хүнэй бэсын хубинууд тухай таабаринуудые ба оньһон үгэнүүдые, дуунуудые сээжэлдэлгэ, онтохо шагналга, электрон.ном хэрэглэлгэ(«Наадажа хурая»)
5	Үбэлэй нааданууд	1	21.12	хурагшадай хөөрөөн.
	Шэнэ жэлэй ёлко	1	27.12	хургууулиин ёлко

6	Сагаалган, Сагаалган сарюун харамнай! Сагаалха ёһо заншалнууд	2		Сагаалганай ёһо заншалнууд
	Буряад арадай наадан-шагай наадаха тухай	3		Таабаринуудые тааха шадабари. Шагай наадаха
	Сагаалганай найр наадан	1		
	Табан хушуу мал. «Хонин мөөрэдэг гү, маарадаг гү?»	2		Таабаринуудые тааха шадабари. Таабаринуудые зохёожо туршаха
7	Морин эрдэни тухай	3		Танилсая! Наадан нурая! Мэдэлгээ шалга!
	Хубсаһаа шэнэһэнь гамна	1		Хубсаһан тухай оньһон үгэнүүд электрон.номоор наада эмхидхэлгэ («Наадажа нурая»)
8	Хубсаһан тухай Наадан нурая! Мэдэлгээ шалга!	3		Электрон номоор хүдэлмэри
9	Хубсаһанда хамаатай таабаринууд	1		Таабаринуудые тааха шадабари. Таабаринуудые зохёожо туршаха

Аман хэлэлгэ хүгжөөлгөөр шадабари:

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэн, уншаһан текст хадуун абаха;
- зүбөөр, ойлгосотойгоор, уранаар хөөрэхэ;
- мэдүүлэлнүүдые зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ;
- үгэнүүдтэ асуудал табиха;

- зурагаар гү, али үгтэһэн темээр багахан зураглаһан гү, домоглоһон гү текст зохёожо шадаха;
- сээжээр багахан зураглал зохёолго;
- хэлэлгэ соогоо хэлэһэн зорилгоороо олон янзын мэдүүлэлнүүдые зохёохо;
- хөөрэлдөөндэ хабаадаха шадабаритай байха;
- текст соо үгтэһэн хөөрэлдөөе рольнуудаар уншалга, наадажа харуулха;
- түрэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо;
- түрэл хэлээе һайнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлһэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье хүнүүдые һайнаар ойлгодог болохоб гэхэн мэдэрэлтэй болохо.